

3. Хавронюк М. І. Щодо кримінальної відповідальності військовополонених, яких утримує Україна. Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні: матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Нац. шк. суддів України; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права»; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. Харків: Право, 2022. 310 с. С. 172–6.

Шильке Катерина Андріївна,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра Донецького державного
університету внутрішніх справ;

Озерна Ірина Вікторівна,

доцент кафедри державно-правових
дисциплін та публічного управління
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

СТАН ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ НОРМ І СТАНДАРТІВ ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Сьогодні в світі діє система принципів міжнародного права, що встановлюють основоположні цінності, які не повинні порушуватися у воєнних конфліктах.

На міжнародному рівні виробилася значна нормативна база правового регулювання воєнних дій, яка є потужним регулятором відносин та гарантує певний рівень безпеки на міжнародному рівні та гарантії статусу військовополонених [1, с. 218].

Сучасну нормативну правову базу захисту прав людини в збройних конфліктах формує ціла низка міжнародних актів. Україна ратифікувала Женевську Конвенцію в 1954 році, а Додаткові протоколи I і II до неї – 25 січня 1990 р.

Міжнародне гуманітарне право є одним із найпотужніших інструментів, за допомогою яких відбувається забезпечення безпеки і гідності людей під час воєнних дій. Отже, виконавча влада несе основну відповідальність за належну імплементацію та дотримання зобов'язань України з міжнародного

гуманітарного права, після того як Верховною Радою України ратифіковано відповідні міжнародні договори з гуманітарного права. Виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань та забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права у процесі ведення воєнних дій щодо військовополонених їх прав та відповідальності є обов'язковими [1, с. 223].

Відповідно до Третьої Женевської Конвенції військовополоненим гарантується низка прав. Зокрема, держава, яка утримує військовополонених, несе відповідальність за збереження їхнього життя та здоров'я, зобов'язана поводитись із полоненими гуманно, не застосовуючи катування чи психологічний вплив, надавати безоплатну медичну допомогу тощо.

Норми міжнародного гуманітарного права чітко визначають статус військовополонених. Так, 4-та стаття Третьої Женевської Конвенції про поводження з військовополоненими 1949 року (далі – Конвенція), яка ратифікована Україною, визначає, що військовополоненими вважаються особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій: 1) особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил; 2) членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам: а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих; б) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані; с) вони носять зброю відкрито; д) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни [2].

Правила Конвенції зобов'язана виконувати держава, що утримує військовополоненого.

За змістом ст. 5 Конвенції військовополоненими особи вважаються з моменту, коли вони підпадають під владу супротивника до їхнього остаточного звільнення та репатріації.

Відповідно до пункту 5 Порядку здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 р. № 721, держава відповідає за поводження з військовополоненими. Військовополонені перебувають під владою держави, а не окремих осіб чи військових частин. Особа

набуває статусу військовополоненого та відповідні гарантії з моменту потрапляння в полон [3].

Сьогодні в Україні створюється державна системи для здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими особами в особливий період.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про оборону України» саме на Кабінет Міністрів України покладаються повноваження щодо встановлення порядку здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період відповідно до норм міжнародного права; установа порядку тримання військовополонених в особливий період відповідно до норм міжнародного права; визначення за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань тимчасово окупованих територій України, а також прилеглих до них територій, державного підприємства, на яке покладаються функції Національного інформаційного бюро відповідно до статті 122 Конвенції, для збирання та аналізу інформації про військовополонених, ведення централізованого обліку військовополонених, збирання та передачі особистих цінних речей військовополонених, обміну інформацією про військовополонених з органами державної влади, Міжнародним комітетом Червоного Хреста, а також Центральним агентством (у разі його створення) [4].

Під військовополоненими розуміються особи, які мають право на цей статус відповідно до статті 4 Конвенції та статті 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року.

Саме Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 р. № 721 на Міністерство оборони покладається забезпечення організації збору та охорони військовополонених з моменту потрапляння таких осіб у полон та до моменту передачі їх до таборів або дільниць для тримання військовополонених; спільна, разом із Міністерством інфраструктури та Міністерством юстиції організація супроводження військовополонених із місць (місцевостей), де вони утримуються після взяття їх в полон, до таборів або дільниць для тримання військовополонених; спільне, разом із Міністерством інфраструктури забезпечення фінансування видатків, пов'язаних із здійсненням заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період, за рахунок та в межах бюджетних призначень, затверджених для них законом про

Державний бюджет України на відповідний рік, а також інших джерел, не заборонених законодавством [2].

Український національний центр розбудови миру – державне підприємство, яке згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 березня 2022 р. № 228 «Про визначення державного підприємства, яке виконує функції Національного інформаційного бюро» виконує функції Національного інформаційного бюро.

При чому саме положення про Міністерство оборони України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 671, не містить жодного завдання чи повноваження, на виконання поставлених завдань, яке пов'язувало його із необхідністю забезпечення організації збору та охорони військовополонених з моменту потрапляння таких осіб у полон та до моменту передачі їх до таборів або дільниць для тримання військовополонених; організації супроводження військовополонених із місць (місцевостей), де вони утримуються після взяття їх в полон, до таборів або дільниць для тримання військовополонених; забезпечення фінансування видатків, пов'язаних із здійсненням заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період.

Серед загальних положень про захист військовополонених наступні вимоги :

– військовополонені за всіх обставин мають право на повагу до їхньої особи й честі;

– держава, що тримає в полоні, зобов'язана забезпечувати безоплатне утримання їх, а також надавати їм безоплатну медичну допомогу, якої вимагає їхній стан здоров'я;

– будь-які фізичні чи моральні тортури та будь-яка інша форма примусу не можуть застосовуватися до військовополонених для одержання від них будь-яких відомостей;

– військовополонених після захоплення їх у полон евакуюють якомога скоріше до таборів, розміщених у зоні, що знаходиться на достатній відстані від зони бойових дій, для того щоб вони перебували в безпеці;

– військовополонені повинні мати укриття від повітряних бомбардувань та інших небезпек війни в такій самій мірі, в якій їх має місцеве цивільне населення;

– основний добовий раціон харчування повинен бути достатнім за кількістю, якістю й різноманітністю для того, щоб підтримувати стан здоров'я військовополонених та запобігати втраті ваги або розвитку недостатності харчування;

– кожний табір повинен мати відповідний лазарет, в якому військовополонені можуть отримувати необхідну медичну допомогу й в якому їм може бути забезпечений необхідний режим харчування;

– кожному військовополоненому одразу після взяття в полон або не пізніше, ніж через тиждень після прибуття до табору, а також у випадку хвороби або переведення до госпіталю, надають можливість надіслати безпосередньо своїй родині, відомості про себе [5].

На жаль країна агресор не дотримується зазначених норм. Рідні військовополонених не володіють інформацією про своїх близьких, до військовополонених застосовуються фізичні та моральні тортури, майже не надається медична допомога, є проблеми з харчуванням та безпекою у місцях утримання.

За заявою голови Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні Матильди Богнер: «В ООН задокументували низку порушень щодо військовополонених. Так, за даними Моніторингової місії ООН, полонені українські військові зазнавали тортур і жорстокого поводження. А в деяких місцях ув'язнення відсутні належні умови, харчування, вода, охорона здоров'я та санітарія» [6].

Російська Федерація зобов'язана виконувати принципи викладені в тексті Конвенції, але важко сподіватися на дотримання міжнародних норм країною яка не дотримується жодних принципів і правил ведення війни.

Список використаних джерел

1. Годжек Я. С. Нормативні гарантії статусу військовополонених у міжнародному праві та їх значення для України. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/3_2020/35.pdf.

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (укр/рос): Конвенція ООН від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

3. Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2022 № 721. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/721-2022-%D0%BF#Text>.

4. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#n205>

5. Правила поводження з військовополоненими. Права полонених. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/pravya-povodzhennya-z-vijskovopolonenyumu-prava-polonenyh/>.

6. Полонені українські військові зазнавали тортур і жорстокого поводження – ООН. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/10/poloneni-ukrayinski-vijskovi-zaznavaly-tortur-i-zhorstokogo-povodzhennya-oon/>.

Шульга Андрій Олександрович,

доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Каширіна Діана Євгенівна,

студент 415/19 (ПД)-К групи факультету № 4 Донецького державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА ОБМІНУ ПОЛОНЕНИМИ В КОНТЕКСТІ ПРИБЛИЖЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

Напередодні з російського полону повернули 215 захисників України. Їх обміняли на колишнього народного депутата і кума президента РФ Володимира Путіна В. Медведчука, обвинуваченого у держзраді [1]. В 2019 році, в межах обміну полоненими Київський апеляційний суд відпустив ключового свідка у справі про збиття МН17 Володимира Цемаха – колишнього зенітника так званої «ДНР» – під особисте зобов'язання [2]. Отже, факти звільнення підозрюваних у вчиненні воєнних злочинів, злочинів проти основ національної безпеки України, в межах обміну полоненими, сьогодні є непоодинокими. Проте, життя захисників батьківщини, наших громадян є безцінним набуттям України. Отже з висловленого окреслюється певна проблема з притягнення військових злочинців до реальної відповідальності як в межах національного кримінального законодавства, так і в міжнародному кримінальному суді. Вважаємо, що наголошення на такій проблемі, є на сьогодні конче необхідним, адже сьогодні вимагає відшукувати оптимальні шляхи, коли б стосовно воєнних злочинців був і принцип невідворотності покарання реалізований, і в той же час були ефективно вжиті заходи щодо звільнення із російського полону захисників України.